

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (H. GOLL 1993)

Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση

Λευκοθέα Καρτασίδου

Κατά τον H.Goll η μουσικοθεραπεία και η μουσικοπαιδαγωγική είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους, από τη μια γιατί και οι δύο ασχολούνται με τη μουσική, και από την άλλη γιατί κάθε άνθρωπος είναι σε θέση να βιώσει με οποιοδήποτε τρόπο τη μουσική. «Η μουσική είναι ένας τομέας, του οποίου το αντικείμενο και το περιεχόμενο – σε αντίθεση με το χώρο των ακαδημαϊκών γνώσεων – μπορεί να βιωθεί χωρίς κανένα εκ των προτέρων προκαθορισμένο σκοπό όσον αφορά τη δομή» (Laufer). Η μουσική συμπεριφορά έχει να κάνει με μουσικοπαιδαγωγικές δραστηριότητες και η μη-μουσική συμπεριφορά με μουσικοθεραπευτικές δραστηριότητες. Μέσα από την πολύχρονη εμπειρία του με παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση ο Goll διαμόρφωσε μια μέθοδο την οποία ονόμασε «Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία». Στην προσπάθειά του να βρει μια δίοδο επικοινωνίας με τα άτομα με βαριά νοητική υστέρηση έδωσε ιδιαίτερη έμφαση: πρώτον στη σχέση θεραπευτή – client και δεύτερον χρησιμοποίησε τη μουσική ως μέσο στην ευρύτερή της σημασία. Η ιδιαίτερη ανάγκη που εντοπίζεται τα τελευταία χρόνια στον ελληνικό χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής, για την εφαρμογή της μουσικής σ' αυτόν, καταστεί αναγκαία τη μελέτη και επεξεργασία των διαφόρων θεωριών, που είναι ήδη γνωστοί στην Ευρώπη και στην Αμερική, πριν ακολουθήσει η εφαρμογή τους και προσαρμογή τους στα ελληνικά δεδομένα.

Παρακάτω θα γίνει μια παρουσίαση της θεωρίας του Goll, προκειμένου να προσδιορισθούν εκείνα τα σημεία που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας «κοινής γραμμής» όσον αφορά τη μουσικοθεραπεία και τη μουσική εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική.

Εισαγωγή

Ήδη από την αρχαιότητα ήταν γνωστή η θεραπευτική και παιδαγωγική λειτουργία¹ της Μουσικής. Αν και ήδη τον 19^ο αιώνα υπήρξαν κάποιες μουσικοθεραπευτικές εφαρμογές σε ιδρύματα με «πνευματικά ανάπηρους» και

¹ Από ιατρική άποψη ο όρος «επίδραση της μουσικής» χρησιμοποιείται πολύ συχνά αλλά εδώ, ασπαζόμενοι την άποψη του Goll (1993), προτιμάται να γίνεται λόγος για λειτουργία της μουσικής ή για το ρόλο της μουσικής καθώς η μουσική «επιδρά» μετά από κάποια εφαρμογή της και βάσει κάποιας κατάστασης στην οποία βρίσκεται ο 'πελάτης' / 'ασθενής'. Κατ' αυτόν τον τρόπο διευρύνεται ο χώρος δράσης της και δίνεται η δυνατότητα να λαμβάνεται υπόψη η ιδιαιτερότητα του κάθε ανθρώπου.

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

αναγνωρίστηκε η θετική επίδραση της, κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα φαίνεται να διαλύεται αυτή η στενή σχέση μουσικής και ιατρικής, η οποία όμως στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα επαναπροσδιορίζεται μέσα από την ανάπτυξη της Μουσικοθεραπείας. Η εξέλιξη της μουσικοθεραπείας ολοκληρώθηκε πιο νωρίς και πιο εντατικά στις Η.Π.Α. απ' ότι στην Ευρώπη.

Τα τελευταία χρόνια έχει ιδιαίτερα αναγνωρισθεί και στον ελληνικό χώρο η θετική συνεισφορά της Μουσικής στην εκπαίδευση και προαγωγή των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Παρ' όλα αυτά ο χώρος της μουσικοθεραπείας παραμένει άγνωστος για τα ελληνικά δεδομένα και λόγω της βιβλιογραφικής πενίας, πράγμα που καθιστά επιτακτική την ανάγκη οριοθέτησης τόσο του χώρου δράσης όσο και του θεωρητικού μέρους. Βασικό ερώτημα σ' αυτό το πλαίσιο αναφορικά με την Ειδική Παιδαγωγική είναι η διαφοροποίηση και νομιμοποίηση των όρων «εκπαίδευση» και «θεραπεία». Επιχειρώντας μια διασάφηση των εννοιών αυτών και προσεγγίζοντας την πρακτική εφαρμογή της μουσικής σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση, θα γίνει μια βιβλιογραφική παρουσίαση μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης της **ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ** που εκπροσωπείται από τον H.GOLL (1993). Ο όρος αυτός αποτελεί σύνθεση δύο «συστατικών»: α. Θεραπευτική Παιδαγωγική και β. Μουσικοθεραπεία

Ο ίδιος ο GOLL ασχολήθηκε με παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση στον ιδρυματικό χώρο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η θεωρία του δεν μπορεί να βρει εφαρμογή και σε άλλους τομείς της Ειδικής Παιδαγωγικής. Η δουλειά του προσφέρει τη δυνατότητα μιας κριτικής θεώρησης των βασικών αρχών, που διέπουν τη μουσικοθεραπευτική παρέμβαση σε άτομα με νοητική υστέρηση παραθέτοντας και μια συγκριτική παρουσίαση της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Διερεύνηση του όρου «Μουσικοθεραπεία»

Σχετικά με το τι είναι «Μουσικοθεραπεία», δεν υπάρχει ένας σαφής και πλήρως αποδεκτός ορισμός. «Σίγουρα δεν υπάρχει καμιά άλλη μορφή θεραπείας, κατά την οποία με τον ίδιο όρο να εννοούνται τόσο διαφορετικές και εν μέρει τόσο αντικρουόμενες θεραπευτικές προσπάθειες και πρακτικές» (STROBEL 1990, 313). Χωρίς να εμβαθύνουμε περαιτέρω σ' αυτήν την προβληματική, θα γίνει αναφορά σε δύο ορισμούς της Μουσικοθεραπείας:

- National Association for Music Therapy (Διεθνής Οργανισμός για τη Μουσικοθεραπεία): Η μουσικοθεραπεία είναι η ειδική εφαρμογή της μουσικής στην υπηρεσία των ατόμων με ανάγκες στην πνευματική, σωματική υγεία, στην αποκατάσταση ή στην ειδική αγωγή.
- Deutsche Gesellschaft fuer Musiktherapie (Γερμανικός Οργανισμός για τη Μουσικοθεραπεία): Μουσικοθεραπεία είναι η σκόπιμη χρήση της μουσικής ή μουσικών στοιχείων, προκειμένου να επιτευχθούν θεραπευτικοί στόχοι: αποκατάσταση, στήριξη και παρέμβαση της ψυχικής και σωματικής υγείας.

Η διεθνής βιβλιογραφία παραθέτει μια εικόνα της Μουσικοθεραπείας ως μια σύνθετη και συνεχώς εξελισσόμενη αρχή, η οποία εμπλουτίζεται με νέα δεδομένα και στιγματίζεται από την συνύπαρξη διαφόρων θεωριών και μεθόδων, προκειμένου να αντεπεξέλθει στις διάφορες πρακτικές εφαρμογές. Αναλόγως ο γερμανικός ορισμός

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

της Μουσικοθεραπείας προσφέρει μια μικρή προοπτική από την ποικιλία των πιθανών μουσικοθεραπευτικών πρακτικών εφαρμογών. Αυτή η ποικιλομορφία στην πρακτική εφαρμογή της Μουσικοθεραπείας καθιστά και σχεδόν αδύνατο έναν κοινό ορισμό της. Ακολούθως θα γίνει αναφορά στη Μουσικοθεραπεία, όπως λαμβάνεται υπόψη από τον GOLL.

1. Ορισμός

Η Μουσικοθεραπεία ορίζεται ως η συστηματική εφαρμογή της Μουσικής στην ευρύτερη της σημασία κάτω από την προοπτική της διαμόρφωσης ανθρώπινων συνθηκών ζωής όλων των ανθρώπων, όπου μια ιδιαίτερη σημασία αποκτά η καλύτερευση των ανθρωπίνων σχέσεων.

2. Απευθυνόμενες Ομάδες

Οι μουσικοθεραπευτικές εφαρμογές απευθύνονται συγχρόνως

- 2.1. σε άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες, που εντοπίζονται σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα στον τομέα της ιατρικής, της ψυχοθεραπείας και της παιδαγωγικής και
- 2.2. στον κοινωνικό περίγυρο αυτών των ανθρώπων και ακολούθως στις κοινωνικές συνθήκες της ανθρώπινης συμβίωσης.

3. Στόχοι

Οι ειδικοί στόχοι της Μουσικοθεραπείας δεν προσδιορίζονται γενικά αλλά εξαρτώνται ιδιαίτερω από τις ανάγκες των ατόμων στα οποία απευθύνονται και από τα δεδομένα κάθε τομέα. Οι στόχοι, που ανταποκρίνονται στην καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης, δεν εντάσσονται στο μουσικό τομέα αλλά βασικά στον μη-μουσικό τομέα της ανθρώπινης ζωής, διαβίωσης και συμβίωσης.

4. Εργασιακά Πεδία και Μέθοδοι

Ο καθορισμός ενός σταθερού εργασιακού μουσικοθεραπευτικού πεδίου δεν είναι δυνατός, γιατί η Μουσικοθεραπεία βρίσκεται σε μια εξελικτική φάση. Ακολούθως δεν είναι εφαρμόσιμη μια γενικώς ισχύουσα καθορισμένη θεωρητική και μεθοδολογική συστηματική λόγω της ετερογένειας της μουσικοθεραπευτικής πράξης.

(GOLL 1993, 210)

Τρία σημεία είναι σημαντικά κατά τον GOLL, όσον αφορά το νόημα της Μουσικοθεραπείας, ότι η Μουσικοθεραπεία:

- είναι ένα αυτόνομο επάγγελμα
- είναι μια ολιστική επιστήμη και
- είναι ένας καινούργιος, σε εξέλιξη ακόμα τομέας γνώσεων.

Στον ορισμό που δίνει ο GOLL η Μουσικοθεραπεία χαρακτηρίζεται από:

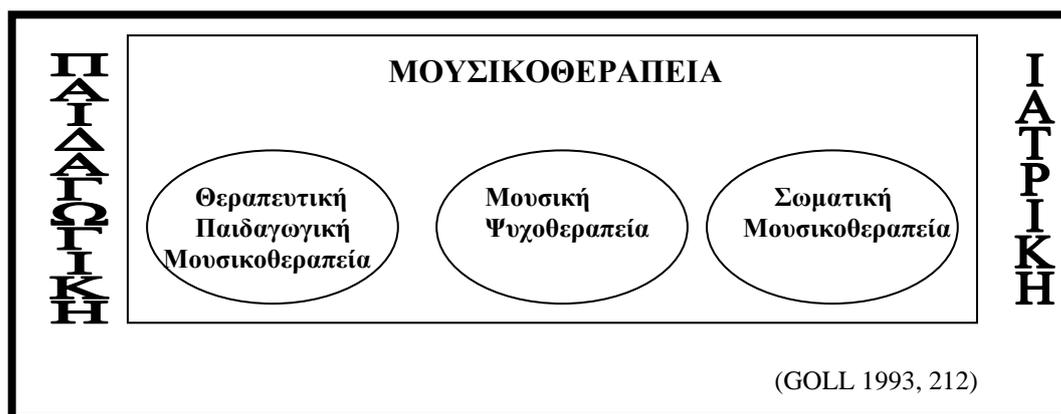
1. τη συστηματική εφαρμογή της μουσικής,
2. τον οικολογικό προσδιορισμό του σκοπού της,
3. τη διαδικασία που έχει στο κέντρο της το άτομο και την κοινωνία,
4. την προσαρμογή των στόχων στις ατομικές ανάγκες,
5. το άνοιγμα της σε διάφορα εργασιακά πεδία και
6. την αποφυγή ενός περιορισμού των στόχων και του αποκλεισμού κάποιων ομάδων.

Μέσα σ' όλο αυτό το πλαίσιο της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην παιδαγωγική και στην ιατρική που συνθέτουν την εικόνα της Μουσικοθεραπείας ο Frohne-Hagemann κάνει τον εξής διαχωρισμό όσον αφορά την επιστήμη της Μουσικοθεραπείας σε τρεις βασικές κατηγορίες:

Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία
Μουσική Ψυχοθεραπεία

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Σωματική Μουσικοθεραπεία

Εδώ θα γίνει αναφορά στην Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία, η οποία αποτελεί μια ειδική μορφή θεραπευτικής – παιδαγωγικής παρέμβασης. Η οριοθέτηση των στόχων της δείχνει ότι διαφέρει πολύ από άλλες μουσικές δραστηριότητες ή και από τη μουσική ψυχοθεραπεία. Η μουσική στη Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία εφαρμόζεται σε συνδυασμό και με άλλα μέσα, όπως, π. χ. τη ζωγραφική, την κίνηση ή ακόμα και με διαδικασίες που υπάγονται στο σωματικό προσανατολισμό. Έτσι σε ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορούν να ενταχθούν διάφορα στοιχεία από τη ρυθμικο-μουσική εκπαίδευση. Πού εναπόκειται όμως η διαφορά στο χώρο αυτό ανάμεσα στην «εκπαίδευση» και στη «θεραπεία»;

Στη διεθνή βιβλιογραφία είναι αναγνωρισμένη η στενή σχέση ανάμεσα στη Μουσικοθεραπεία και στη Μουσικοπαιδαγωγική καθώς και οι δύο κινούνται με γνώμονα τη μουσική. Κατά τη γερμανική βιβλιογραφία η διαφορά τους εντοπίζεται στο ότι η μουσικοπαιδαγωγική ενδιαφέρεται για το αποτέλεσμα και η μουσικοθεραπεία για τη διαδικασία. Με λίγα λόγια δηλαδή ο μουσικοπαιδαγωγός επικεντρώνεται στα «μουσικά» λάθη κατά την μουσική εκτέλεση ενός κομματιού ενώ ο μουσικοθεραπευτής θα προσανατολιστεί στην επικοινωνία, στην αλληλεπίδραση και στην προσοχή που θα δείξει ο «πελάτης»² (client) κατά τη διάρκεια της μουσικής διαδικασίας.

ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ	ΜΟΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
Δάσκαλος - μαθητές	Μουσικοθεραπευτής – πελάτες
Σχολικός χώρος	Κλινικός χώρος
Ενδιαφέρει το μουσικό αποτέλεσμα	Ενδιαφέρει η διαδικασία (δρώμενο)

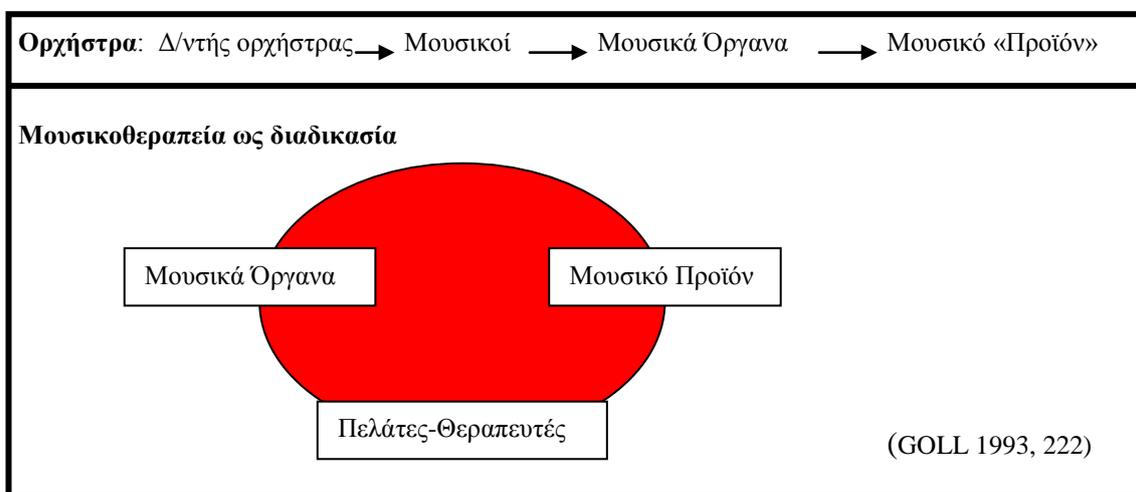
² Στη θεραπεία γίνεται λόγος για klient (γερμανικά), client (αγγλικά)

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Εκπαίδευση στη μουσική	Θεραπεία μέσω της μουσικής
Διδασκαλία στοιχείων της μουσικής	Αυτοσχεδιαζόμενη μουσική απόδοση

(ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ 2000β)

Από τη μια πλευρά η μουσική εκτέλεση προϋποθέτει μια ευθύγραμμη διαδικασία που αποσκοπεί σε μια ολοκληρωμένη καλλιτεχνική παρουσίαση και από την άλλη η θεραπεία μέσω της μουσικής ακολουθεί μια κυκλική διαδικασία έτσι ώστε να είναι εφικτή μια ανατροφοδότηση με το «μουσικό προϊόν».

Στην πρακτική της Ειδικής Παιδαγωγικής αυτή η διαφοροποίηση δεν είναι τόσο έντονη καθώς π. χ. η δυνατότητα χρήσης ενός μουσικού οργάνου (μουσική συμπεριφορά) μπορεί να αποτελέσει υποστηρικτική διαδικασία για τη λεπτή κινητικότητα, γεγονός που οδηγεί στην κατάκτηση μιας ζωτικής σημασίας πρακτικής, όπως για παράδειγμα τη χρήση του κουταλιού (μη- μουσική συμπεριφορά).

«Το «μουσικό δρώμενο» όμως έχει τις θεραπευτικές του επιδράσεις ακόμα και στην ώρα του μαθήματος, αλλά ο εντοπισμός του εξαρτάται από τον παιδαγωγό και την ευελιξία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Όσο και αν προσπαθήσουμε να οριοθετήσουμε την μουσικοπαιδαγωγική από τη μουσικοθεραπεία σίγουρα υπάρχουν στιγμές ιδιαίτερα στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής όπου αυτές οι δύο λειτουργίες της μουσικής διασταυρώνονται» (ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ 2000β).

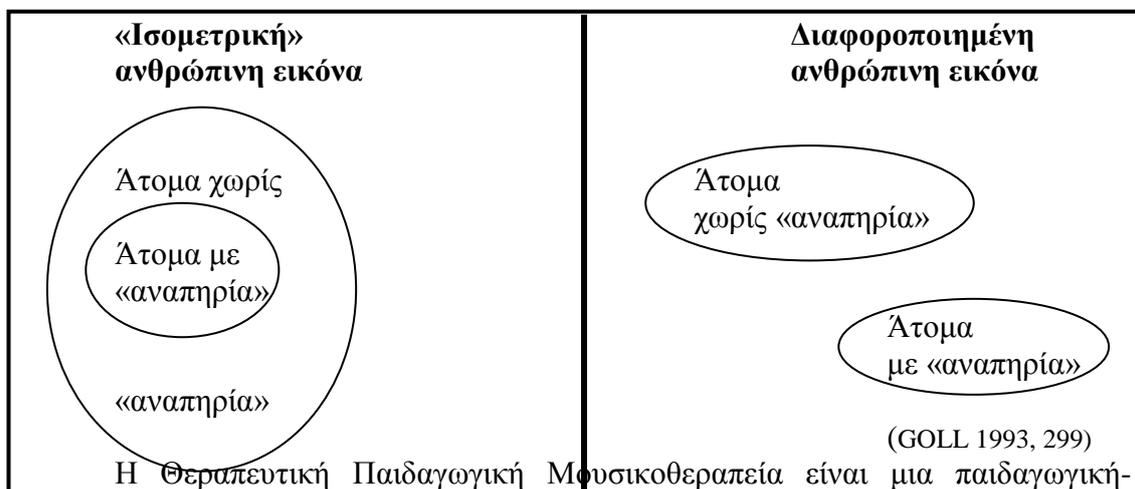
Στη μουσικοθεραπευτική πράξη η «μη-μουσική συμπεριφορά» βρίσκεται σε πρώτη θέση, αλλά η μουσική συμπεριφορά είναι αναπόσπαστο και αδιαμφισβήτητο μέρος της μουσικοθεραπείας (GOLL 1993, 223).

Βασικές θέσεις της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας

Μια βασική θέση της θεωρίας του GOLL είναι η ενίσχυση της άποψης μιας «ισομετρικής ανθρώπινης εικόνας», η οποία σχετίζεται με την αρχή της μη-περιθωριοποίησης. Στο παρακάτω σχήμα δίνεται η διαφορά ανάμεσα στην «ισομετρική ανθρώπινη εικόνα» και τη διαφοροποιημένη εικόνα. Στην πρώτη εικόνα

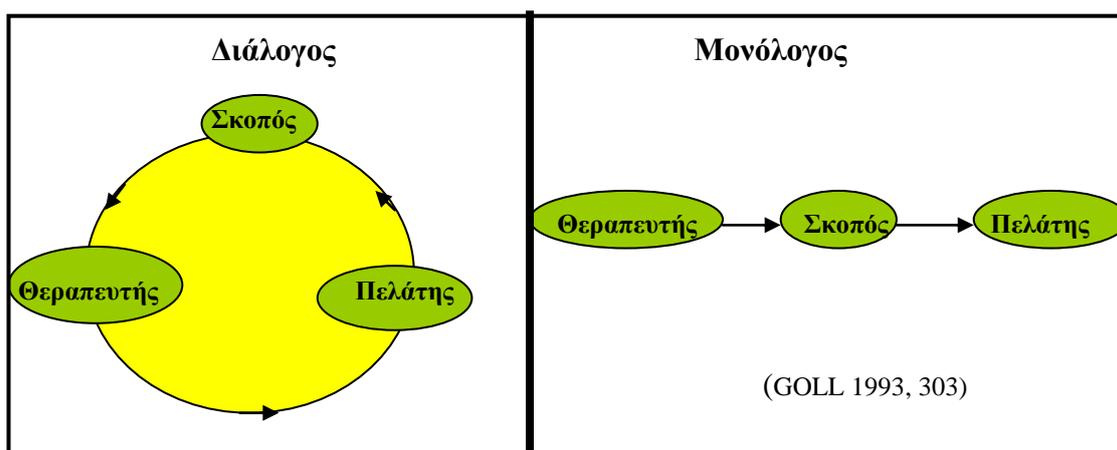
Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

το άτομο με «αναπηρία» εντάσσεται μέσα στην ανθρωπότητα και παραμένει στην ανθρώπινη κοινωνία (κοινωνική ένταξη), ενώ στη διαφοροποιημένη εικόνα βρίσκεται εκτός του κοινωνικού συστήματος (κοινωνική απομόνωση/ περιθωριοποίηση).

Η Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία είναι μια παιδαγωγική-θεραπευτική παρέμβαση, η οποία επικεντρώνεται στην αρχή της ολότητας όσον αφορά τις μη-μουσικές δραστηριότητες, που προκύπτουν κατά τη διάρκεια ή μετά τις μουσικοθεραπευτικές δραστηριότητες. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Θ. Π. Μ. σχετίζεται άμεσα με τη θεραπεία, τη μόρφωση, την εκπαίδευση και τη νοσηλεία.

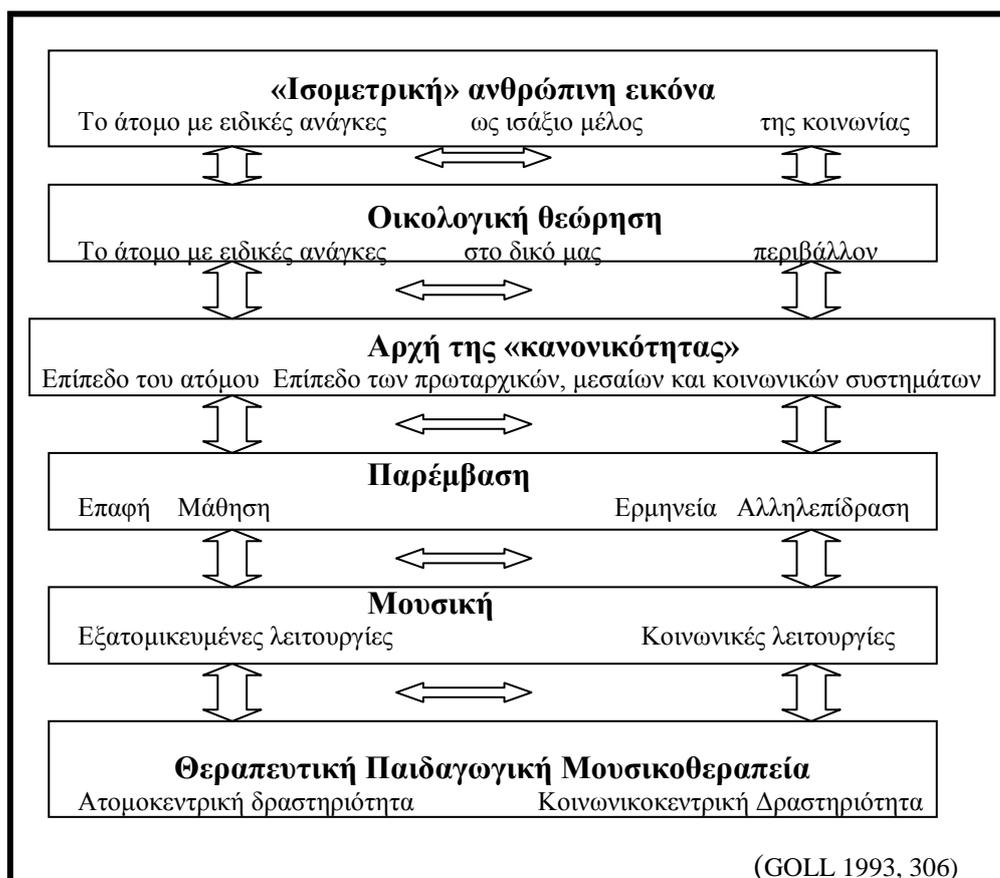
Για τη σωστή εφαρμογή αυτής της μεθόδου είναι απαραίτητη η «φυσιολογική» συναναστροφή με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, δηλαδή η αντιμετώπισή τους ως αυτόνομα και αυτοποιητικά συστήματα (MATURANA\VARELA 1987). Όλες οι δραστηριότητες θα πρέπει να είναι ανάλογες της χρονολογικής τους ηλικίας δίνοντας τη δυνατότητα ενεργής συμμετοχής και πρωτοβουλίας με στόχο την αυτοπραγμάτωση. Ως επί το πλείστον ενισχύεται μια διαλογική επικοινωνία ανάμεσα στο θεραπευτή και στον «πελάτη» εν αντιθέσει σε μια μονολογική και μονόδρομη σχέση.

Στην περίπτωση της διαλογικής διαδικασίας ο σκοπός προσδιορίζεται και επανεξετάζεται κάθε φορά από κοινού. Όταν π. χ. κάποιο άτομο αρνείται να παίξει στο αρμόνιο (πετάει το όργανο), τότε του δίνεται η δυνατότητα να παίξει με κάποιο άλλο όργανο, στο οποίο δείχνει περισσότερο ενδιαφέρον (θέλει να το αγγίξει). Η

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία επιδιώκει να φέρει κοντά το άτομο και την κοινωνία. Το γεγονός ότι τα άτομα με βαριά νοητική υστέρηση μπορούν να παρακολουθούν μια μουσική συναυλία και να αντιμετωπίζονται με τον ανάλογο σεβασμό από τους συνοδούς τους συμβάλει στην καταξίωσή τους σαν ισάξια μέλη της κοινωνίας ακριβώς όπως και κάθε άλλο «φυσιολογικό» άτομο. Στον παρακάτω πίνακα συγκεντρώνονται όλες οι βασικές αρχές που διέπουν τη Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία.

Η μουσική δεν είναι ένα στατικό φαινόμενο αλλά ένα δυναμικά σε συνεχή εξέλιξη φαινόμενο. Η λειτουργία της μουσικής στους διάφορους τομείς, όπως αναφέρθηκε, είναι διαφορετική. Η μουσικοθεραπεία δίνει ιδιαίτερη σημασία στη

Καρτασιδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

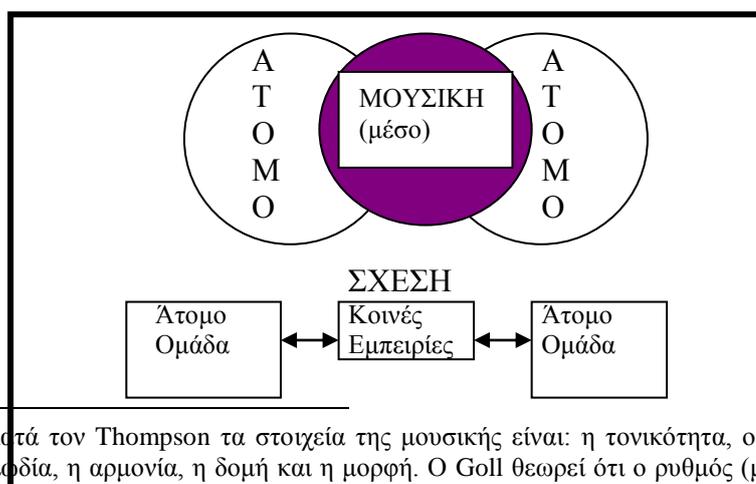
σχέση ανάμεσα στο άτομο και τη μουσική. Έτσι ο GOLL χαρακτηρίζει τη μουσική στα πλαίσια της θεωρίας του ως **Μουσική στην ευρύτερή της σημασία**, της οποίας τα βασικά «συστατικά» είναι:

- τα ακουστικά φαινόμενα κάθε είδους
- η κίνηση και
- τα στοιχεία της μουσικής³

Ο GOLL είναι επίσης της άποψης ότι εάν υπάρχει ένα και μοναδικό άτομο με βαριά νοητική υστέρηση που δεν αντιδρά στη μουσική, τότε θα πρέπει ο όρος της μουσικής να διευρυνθεί και να εμπλουτιστεί με καινούργια δεδομένα, προκειμένου να γίνει εφικτή η προσέγγιση και να μην αποκλεισθεί το άτομο αυτό από την όλη μουσική δραστηριότητα. Η έννοια της θεραπείας σ' αυτή τη θεωρία δεν περιορίζεται στην παραδοσιακή ιατρική άποψη της «άσης από αρρώστιες» αλλά αντιθέτως αναφέρεται στην παλαιότερη σημασία της ως «υπηρεσία, συνοδεία». Ακολούθως η θεραπεία εντάσσεται στα πλαίσια της παρέμβασης.

«Η **Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία** αντιμετωπίζεται πολύ κριτικά ιδιαίτερος εξαιτίας του πλεονασμού θεραπευτική και –θεραπεία. Ο Goll αναφέρεται όμως στην έννοια «θεραπευτική» βασιζόμενος στην αρχαία γερμανική ετυμολογική προέλευση της λέξης heil ως 'όλο'. Με άλλα λόγια η Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία νοείται ως «ολιστική θεραπεία μέσω της μουσικής» ή αλλιώς σ' αυτή την κατεύθυνση η μουσική αποτελεί μέσο που οδηγεί στην ολοκλήρωση» (ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ/ ΣΟΥΛΗΣ 2000γ).

Κατ' αυτόν τον τρόπο η Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία έχει άμεση σχέση με ό,τι συμβαίνει στο χώρο της Ειδικής και Θεραπευτικής Παιδαγωγικής⁴, τόσο στο θεωρητικό επίπεδο όσο και στο πρακτικό. Ο απώτερος σκοπός της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας είναι η δημιουργία κοινών εμπειριών μέσα από κοινές δραστηριότητες, που εξυπηρετούν τη διαμόρφωση ενός διαλόγου επικοινωνίας και ενισχύουν την κοινή διαδικασία μάθησης. Αυτό έχει ως επακόλουθο πολλοί από τους στόχους να μην εντάσσονται στον μουσικό τομέα αλλά στον μη-μουσικό. Ο πυρήνας της Θ. Π. Μ. είναι η Σχέση Άτομο – Μουσική – Άτομο δηλαδή η σχέση ανάμεσα στα άτομα μέσω της μουσικής.

³ Κατά τον Thompson τα στοιχεία της μουσικής είναι: η τονικότητα, ο μουσικός ήχος, ο ρυθμός, η μελωδία, η αρμονία, η δομή και η μορφή. Ο Goll θεωρεί ότι ο ρυθμός (μέτρο, tempo, χρονικές αξίες) και η μορφή (επανάληψη, παραλλαγή) είναι καταλληλές για την αντίληψη και τη βίωση των μουσικών δραστηριοτήτων μέσα απ' όλο το σώμα.

⁴ Στο γερμανικό χώρο οι όροι Ειδική (Sonder-) και Θεραπευτική (Heil-) Παιδαγωγική χρησιμοποιούνται από πολλούς ως συνώνυμοι.

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Κοινωνία

Κοινωνία

ΜΑΘΗΣΗ

(GOLL 1993, 344)

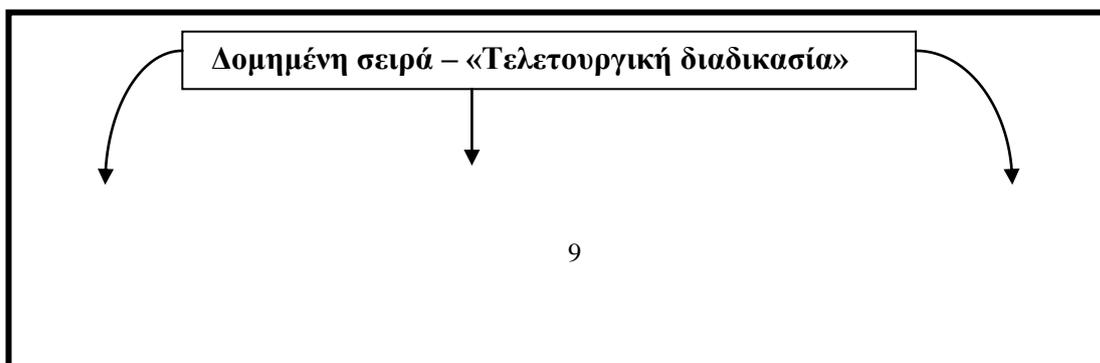
Με λίγα λόγια διαπιστώνεται ότι η Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία λαμβάνει υπόψη της τρεις διαστάσεις: τη μουσική διάσταση, τη παιδαγωγική-θεραπευτική και την κοινωνική διάσταση. Ακολουθώντας την παιδαγωγική αρχή του PESTALOZZI ότι ο παιδαγωγός οφείλει να ξεκινά την εκπαιδευτική διαδικασία από εκείνο το σημείο ανάπτυξης που βρίσκεται το παιδί, η Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία προσανατολίζεται στα εξής βασικά σημεία:

1. στον «εξατομικευμένο τόπο» στον οποίο βρίσκεται ο πελάτης και από τον οποίο καλείται ο θεραπευτής να ξεκινήσει και
2. στη διαδικασία «έναρξης της θεραπείας», όπου πρόκειται για μια συνάντηση του πελάτη και με το θεραπευτή αλλά και με το υλικό και τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν, με σκοπό να χαραχθεί μια κοινή πορεία

Ιδιαίτερα σημαντικός, όπως άλλωστε και σε κάθε μορφή θεραπείας και παιδαγωγικής παρέμβασης είναι ο ρόλος του μουσικοθεραπευτή. «Ο GOLL αναγνωρίζει στο ρόλο του μουσικοθεραπευτή και μια παιδαγωγική πλευρά, τονίζοντας ότι ο μουσικοθεραπευτής πρέπει να είναι πρώτα παιδαγωγός, μετά ειδικός παιδαγωγός και τέλος μουσικοθεραπευτής» (ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ/ ΣΟΥΛΗΣ 2000γ). Για τα άτομα με βαριά νοητική υστέρηση η επαφή και η διαμόρφωση μιας σχέσης είναι πολύ σημαντική. Γι' αυτό είναι απαραίτητο ο μουσικοθεραπευτής να είναι όσο συχνά γίνεται παρών και σε άλλες καθημερινές δραστηριότητες. Στην προκειμένη περίπτωση ο GOLL αναφέρεται περισσότερο στον ιδρυματικό χώρο, όπου νοσηλευόμενοι και νοσηλευτές συμβιώνουν και μοιράζονται καθημερινές κοινές εμπειρίες, με αποτέλεσμα ακόμα και η συμμετοχή του θεραπευτή στη διαδικασία της αλλαγής πάνας να είναι απαραίτητη προκειμένου να εδραιωθεί μια σχέση συνύπαρξης σ' όλες τις πιθανές εκφάνσεις μιας καθημερινότητας του χώρου αυτού. Η επιτυχία ενός προγράμματος Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας εξαρτάται άμεσα από τον ίδιο το θεραπευτή και η διαμόρφωση μιας σχέσης μεταξύ τους βασίζεται σε τέσσερις αρχές:

- την αποδοχή
- την ενεργή συμμετοχή
- την επικοινωνία και
- τη συνέχεια.

Πριν ξεκινήσει οποιαδήποτε μουσικοθεραπευτική παρέμβαση ο θεραπευτής οφείλει να εντοπίσει τις δυνατότητες και τις προτιμήσεις του «πελάτη». Στην πράξη ακολουθείται η εξής τυπική διαδικασία: Προετοιμασία, εκτέλεση και ανατροφοδότηση.

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Προετοιμασία	Συμφωνία Αποχώρηση Εκτέλεση	Ανατροφοδότηση
Συζήτηση με προσωπικό Χαιρετισμός Αλλαγή πάνας Ντύσιμο	Διαδικασίες: δυαδικές, συνεργασίας δεκτικές, ενεργητικές	Ξεντόνω Αλλαγή πάνας Αποχαιρετισμός Συζήτηση με προσωπικό (GOLL 1993, 222)

Συμπεράσματα

Όλη αυτή η αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας αποσκοπούσε στη συλλογή κάποιων στοιχείων, που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας «κοινής» γραμμής, όσον αφορά τη μουσικοθεραπεία και τη μουσική εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική. Ο όρος της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας δίνει μια καινούργια διάσταση τόσο στην έννοια της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής όσο και στην έννοια της Μουσικοθεραπείας. Στο κέντρο της θεραπευτικής παρέμβασης είναι το ίδιο το άτομο με βαριά νοητική υστέρηση, πώς αντιδρά και πώς γίνεται αποδεχτό από την κοινωνία. Δεν αξιολογείται το τι γνωρίζει για τη μουσική αλλά το πώς αντιδρά και πώς βιώνει τη μουσική και πώς τη χρησιμοποιεί ως μέσο για να επικοινωνήσει με το περιβάλλον του. Η μουσική είναι το μέσο και ο μουσικοθεραπευτής ο συνδεδετικός κρίκος ανάμεσα στη μουσική και στο άτομο με βαριά νοητική υστέρηση αλλά και ανάμεσα στο άτομο με βαριά νοητική υστέρηση και στην κοινωνία, καθώς η μουσική αποτελεί και εκφραστικό μέσο της κουλτούρας.

Η έννοια της μουσικής στην ευρύτερή της σημασία ιδιαίτερα στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής εξυπηρετεί την ενίσχυση μιας επικοινωνίας με το άτομο με βαριά νοητική υστέρηση στο επίπεδο που καθορίζεται τόσο από το ίδιο το άτομο όσο και από το θεραπευτή. Η θέση της μουσικής στην Ειδική Παιδαγωγική είναι συνοδευτική, υποστηρικτική και βοηθητική. Εκεί που πρέπει να δοθεί βάση είναι στην παιδαγωγική της λειτουργία χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι ανά πάσα στιγμή δεν εμπλέκεται έμμεσα και η θεραπευτική της. Η διαμόρφωση μιας σχέσης και επικοινωνίας θεραπευτή – πελάτη, όπως σκιαγραφείται από τον GOLL, ισχύει και για την Ειδική Παιδαγωγική ανάμεσα στον παιδαγωγό και το παιδί ή τον νέο με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Ήδη από την αρχαιότητα η μουσική αναφερόταν στην ενότητα της κίνησης, του λόγου και του ήχου και ως μια τέτοια ενότητα οφείλει να παρουσιάζεται στην ειδική παιδαγωγική πράξη. Για παράδειγμα μέσα από διάφορες έρευνες είναι γνωστή η θετική επίδραση της μουσικής στα παιδιά με προβλήματα λόγου ή με νοητική υστέρηση τόσο στον γλωσσικό τομέα (LAUFER 1995) όσο και στον κινητικό (STABE 1991 και 1996). Οι βασικές αρχές που διέπουν το θεωρητικό υπόβαθρο της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής Μουσικοθεραπείας σχετίζονται με το χώρο γενικότερα της Παιδαγωγικής: αρχή της αυτενέργειας, της αυτονομίας, της συμμετοχικότητας, της ολότητας, της εξατομίκευσης, της συνοχής και της επικοινωνίας.

Τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες και δεν έχουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία σταθερών ανθρωπίνων σχέσεων. Γι' αυτό είναι ιδιαίτερα αναγκαίοι κάποιοι

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

βοηθητικοί και ενισχυτικοί μέθοδοι για τη δημιουργία αυτών των σχέσεων. Προκειμένου όμως να μην αδικηθούν οι ανάγκες και οι απαιτήσεις αυτών των ατόμων είναι βασικό να τους δίνεται η δυνατότητα αυτοέκφρασης και επιλογής π. χ. των διόδων επικοινωνίας. Μόνο έτσι θα υπάρξει μια επικοινωνία που δε θα ξεκινάει μόνο από το άτομο χωρίς «αναπηρία».

«Όταν παρατηρούμε ένα παιδί προβληματικό γενικά, είναι δύσκολο να αφαιρέσουμε από τη συμπεριφορά του ό,τι οφείλεται στη δική μας παρουσία του ενήλικα και στην αντίληψη που έχουμε για το τι είναι φυσιολογικό. Παρενρισκόμαστε στη σχέση ανάμεσα στο παιδί και το «φυσιολογικό», περιγράφουμε όχι τη φύση του ίδιου του παιδιού αλλά τη σχέση του παιδιού με τον ενήλικα, του παιδιού με τους κανόνες του φυσιολογικού. Διερωτηθήκατε ποτέ σε ποιο βαθμό είμαστε εμείς οι ίδιοι φορείς των κοινωνικών κανόνων;» (ΣΑΝΣΕΡΕΛ 9)

Αυτή η άποψη είναι διάχυτη στη θεωρία του GOLL και επειδή γι' αυτόν ο ευρύτερος σκοπός της μουσικοθεραπείας προσδιορίζεται στην αρχή της ένταξης και της κοινωνικοποίησης, οι στόχοι του δεν εντάσσονται στο μουσικό τομέα αλλά στο μη- μουσικό τομέα της ανθρώπινης ζωής και συμβίωσης.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η μουσική ως μέσο έχει μια ευρεία εφαρμογή στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής και προκειμένου να «νομιμοποιηθεί» ως μέθοδος της παιδαγωγικής παρέμβασης πρέπει να προσδιορισθούν οι τομείς στους οποίους απευθύνεται και οι διδακτικές αρχές που ακολουθούνται σε ένα πρόγραμμα.

Βιβλιογραφία

- DECKER-VOIGT, H.-H. (Hrsg.): Handbuch Musiktherapie Lilienthal/ Bremen 1983
GOLL, H: Heilpädagogische Musiktherapie Frankfurt a. Main 1993
KARTASIDOU, L.: "Archetypon Bildung"- Musische Erziehung bei Kindern mit speziellen Erziehungsbedürfnissen als Aspekt einer inklusiven Didaktik Aachen 2000α
ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ, Λ.: Η μουσική ως θεραπεία και εκπαίδευση. Ανακοίνωση σεμιναρίου στην εφημερίδα Σύγχρονη Κοινωνική Αντίληψη τεύχος 13 (υπό δημοσίευση) Κατερίνη Απρίλιος 2000β
ΚΑΡΤΑΣΙΔΟΥ, Λ./ ΣΟΥΛΗΣ, ΣΠ.: Μουσική: Εκπαιδευτικό ή Θεραπευτικό Μέσο της Ειδικής Παιδαγωγικής. Μια μελέτη των αντιλήψεων των παιδαγωγών και των εργαζομένων στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής για το ρόλο της Μουσικής. Στα: Πρακτικά του Συνεδρίου Ρέθυμνο- Κρήτη 2000γ
LAUFER, D.: Untersuchungen zur Transferwirkung der Musik auf die sprachlichen Leistungen von Menschen mit geistiger Behinderung Köln 1995
MATURANA, H. R./ VARELA, F. J.: Der Baum der Erkenntnis. Die biologischen Wurzeln des menschlichen Erkennens. Bern, München, Wien 1987
ΣΑΝΣΕΡΕΛ, Ζ.- Λ.: Η ειδική αγωγή στο διεθνή χώρο. Σύγχρονες αντιλήψεις και κατευθύνσεις Μετ.- επιμ. Σιπητάνου Αθηνά. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
STABE, R. E.: Rhythmik mit Geistig Behinderten Dortmund 1991
STABE, R. E.: Rhythmik im Elementar-, Primär- und Sonderschulbereich. Bern, Stuttgart, Wien 1996
STROBEL, W.: Klang-Trance-Heilung In: Musiktherapeutische Umschau 9, 1988, S. 119-139

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Η Λευκοθέα Καρτασίδου (Ph.D.) γεννήθηκε το 1971 στην Κατερίνη, Πιερίας. Είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας Παιδαγωγικής του Τμήματος Ειδικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου της Κολωνίας, Γερμανία (Παιδαγωγική για άτομα με νοητική υστέρηση και μαθησιακές δυσκολίες καθώς και μουσικοθεραπεία/ μουσική εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική). Είναι κάτοχος πτυχίου Ανωτέρων Θεωρητικών (Αρμονία, Ωδική και Αντίστιξη) και έχει εργαστεί ως καθηγήτρια μουσικής σε ιδιωτική μουσική σχολή, ωδείο και Μουσικό Σχολείο (Γυμνάσιο). Διδάσκει στο Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Βόλος) και στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη. Είναι μέλος της I.S.M.E., της E.E.M.E. και της D.G.T. (Γερμανική Εταιρεία για τη Μουσικοθεραπεία).

Special educational Music therapy (H. GOLL 1993)

Basic principals for a holistic and dialogic music therapy approach and practice with severely mental retarded children and young people

Lefkothea Kartasidou

As H. Goll says music therapy and music pedagogic are related to each other on one hand because they both work with music and on the other because every person is capable of having a music experience in his/ her own way. "Music is an area, whose object and content is an experience without a predefined purpose regarding the educational intention" (Laufer). Musical behavior has to do with musical educational activities and non - musical behavior has to do with music therapy activities.

Through his long experience with severely mental retarded children and adolescents Goll modulated his theory of "Special Educational Music Therapy". In his effort to communicate with these children and adolescents, Goll emphasized two points: first the relationship between therapist and client and second the use of music in a very global meaning. The special need that we have identified in the last few years in Greek Special Education considering the practice of music in special schools has shown us that the most important thing is the study and the processing of the different theories and methods, which are known in Europe and USA, before someone starts to adapt and to practice anything in Greece.

Below we will present the concept of Goll's theory in order to define these points which could help us to draw a common line considering the role of music therapy and music education in Special Education in Greece.

Lefkothea Kartasidou was born in 1971 in Katerini, Pieria. She has a B. A. from the Nursery Educational Department of Aristotle's University in Thessalonica and a Ph.D. in Pedagogy at the Special Educational Department of the University of Cologne, Germany (Mental Retardation, Learning Difficulties and Music Therapy/ Education in Special Education). She has degrees in Harmony and Counterpoint and she has worked as a music teacher (music theory and choir) in private music schools, conservatorium and Music High School. At the time being she is teaching at the Special Education Department of the University of Thessaly and at the Social and

Καρτασίδου, Λ. (2001). Θεραπευτική Παιδαγωγική Μουσικοθεραπεία (Goll 1993) Βασικές αρχές μιας ολιστικής και διαλογικής θεώρησης και πρακτικής εφαρμογής της Μουσικοθεραπείας σε παιδιά και νέους με βαριά νοητική υστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 3(9), 31-42.

Educational Policy Department of Macedonia University of Thessalonica. She is member of I.S.M.E., της Ε.Ε.Μ.Ε. and D.G.T. (Deutsche Gesellschaft fuer Musiktherapie).